

З історії рідного краю

Польська освітня політика на Сарненщині в міжвоєнний період

Найголовнішим завданням для поляків після закінчення Першої світової війни, крім створення адміністративно-урядового апарату, було впровадження польської освіти, якій відводили важливу роль у піднесенні освітнього рівня польського суспільства. Попри чисельну перевагу українців польська влада зосередила увагу на колонізації місцевого населення, намагаючись через систему освіти реалізувати політику національної асиміляції, навіть у супереч з узятим на себе міжнародним зобов'язанням щодо ставлення до національних меншин, не розуміючи, що від цього залежить внутрішня безпека в країні. Потрібно зауважити, що в Польщі розвитку освіти приділяла увагу не тільки держава, а й громадські організації.

Уже в травні 1922 р. у Луцьку створили Кураторіум Волинського шкільного округу, котрий згодом перенесли до Рівного. Цього, що одним із перших розпоряджень куратора округу став наказ, згідно з яким усі без винятку вчителі впродовж двох місяців мали одержати польське громадянство. Інакше з 1 липня 1922-го їм загрожувало звільнення із займаних посад.

Аналізуючи всі ухвалені Сеймом закони в міжвоєнний період, можна прослідкувати кардинальні зміни в освітній політиці у Волинському воєводстві, котрі були спрямовані на ущемлення прав українців. Зокрема Закон про шкільництво від 31 липня 1924 р., більше відомий як «закон Грabsького». Згідно з ним, основним типом державної школи визначалась єдина польська школа. Цей закон був скерований, насамперед, проти українців, які, як вважали, могли становити загрозу безпеці й цілісності Польщі. Окрім того, двомовним школам мали надавати фінансову допомогу та підтримку від Польської держави. Але на практиці діяльність уряду та місцевої влади була спрямована на ліквідацію тих, де навчання проводили українською мовою, та створення на їхньому місці польськомовних закладів. Фактично українські громади не мали достатньої фінансової змоги утримувати свої школи (оренда приміщень, забезпечення шкільним приладдям, виплата зарплатні учителям коштували недешево), тому в системі навчальних закладів на Волині в міжвоєнний період виразно переважає польськомовні школи.

У 1925 р. у Сарнах відкрили польську загальноосвітню школу (пол. *szkolo powszechnia*) ім. Генріха Сенкевича. Відомі прізвища вчителів: Емілія Ширек, Аїдвіга Олешкевіч, Е. Кравчичин, Киселько – вчитель співу, малювання, Житинський – вчитель географії, Налевацький. Директором був пан В. Вожний, Чеслав Вітчак, Квашенко – вчитель математики (дея імена невідомі – прим. авт. В.Д.).

Середню освіту в ті часи можна було отримати в гімназії. Закінчення чотирикласної початкової школи відкривало можливість для продовження навчання в ній. У 1930 р. на вул. Костельній відкрили Сарненську восьмирічну гімназію, що складалася з двох ступенів: трирічного підготовчого (нижча) і п'ятирічного систематичного (вища). Гімназійну освіту поділяли на два етапи: на першому здавали екзамени в

школі, а потім приїздила державна польська комісія, яка екзамінувала, її ще називали «матура» (пол. *matura*). Це було досить складне випробування. Бувало, здавали ці іспити з другого чи третього разу. Але коли все ж отримували атестат, то особа мала відповідний статус і могла вступити в будь-який вуз на території Польщі.

на семірична для дітей із нижчих соціальних прошарків, де окремий цикл навчання складався із 4-х класів загальної школи, і 8-ми класів гімназії для дітей із привілейованих соціальних прошарків. Формально в гімназію приймали всіх охочих після 4-х класів загальноосвітньої школи, які успішно склали вступні іспити. Насправді ж переважна

Директором гімназії був Леон Чижевський. Вчителі Сарненської гімназії – професори Дурска, Круль, Туркувна, Лентовська, Анджен, Бігальке Едмунд – математик, Івнський І. – полоніст, Марія Чайковська – вчитель біології, Тирха – вчитель співу й музики (деякі імена невідомі – прим. авт. В.Д.). Заклад славився своєю католицькою парадоксальністю. Абітурієнтів відбирали за багатьма критеріями, а найголовніший – щоб учні були католиками. Плата за навчання становила 120 злотих за рік. Православних не зараховували (дуже рідко, коли мали фінансові можливості – прим. автора В.Д.) й вони їздили в православну гімназію, що діяла в Кременці.

Польська загальноосвітня школа працювала окремо. З досліджень Юрія Крамара стало відомо, що в польській освітній політиці міжвоєнного періоду паралельно функціонували окремі школи для різних суспільних верств населення, а саме: загаль-

ність дітей потрапляла до гімназій після спеціальної домашньої підготовки або підготовчих класів (нижня гімназія), які організували при приватних середніх навчальних закладах. Це означало, що для дітей із сільської місцевості, які після закінчення чотирьох років навчання продовжували здобувати освіту в семіричній загальноосвітній школі, шлях до гімназійної освіти фактично був закритий.

У березні 1932 р. відбулася шкільна реформа та вийшов Закон про освіту, спрямований на остаточну ліквідацію шкільництва національних меншин. Пріоритети польської шкільної політики зазначав польський публіцист Ян Корнецький: «...Не може бути жодних окремих шкільних систем: польської, єврейської, русинської (української...). Державне шкільництво Польської держави може бути лише одне: польське».

З огляду на те, що Полісся було аграрним регіоном, то наступним завданням, яке ставила перед собою воєводська адміністрація, була підготовка сільськогосподарських фахівців серед сільського населення. Заклад такого спрямування почав діяти у 20-30 рр. минулого століття в Доротичах Сарненського повіту – державна школа рільничого навчання ім. проф. Юзефа Мікульського-Понятовського. До її структури належала також бурса (інтернат), збудована в 1938 р., як помешкання для 38 вихованців.

Як бачимо, Польська держава приділяла дуже велику увагу розвитку польської освіти, але все ж таки без шкільної освіти залишались чимало польських дітей, переважно з сіл, віддалених від повітового міста. Тоді роль опікуна та організатора будівництва школи брали на себе польські громадсько-культурні організації. Однією з таких організації,

повіт загальноосвітні школи відкрили в Оптовій (Гміна Бельська Воля), Перестець (Гміна Клесів), Томашгороді осади (Гміна Клесів), Юзефувці (Гміна Рафалівка), Гуті Сопачевській (Гміна Рафалівка), Прауцках (Гміна Домбровія). Ще одним завданням Польської Матиці Шкільної на Волині була організація професійно-технічних шкіл (пол. *zawodowych*) з метою підготовки молодих фахівців, щоб таким чином зміцнити польську торгівлю та ремесла.

Так, у Сарнах відкрили ремісничо-промислову школу Польської Матиці Шкільної, в якій здобували освіту 123 учні. Заклад відчинив двері 3 вересня 1937 р. попри те, що в будівлі не було підлоги, стелі та пічного опалення. Потрібно зазначити, що в цій школі дозволяли навчатись також і православній молоді. Є дані, що в 1937-1938 рр. тут вчилися 93 римо-католики, 23 православних, 7 – інших віросповідань. Цікавим є аналіз професій батьків молоді, що навчалась у ремісничій школі: сільська господарство – 18, ремісники – 23, урядовці – 49, пенсіонери – 11. Навчання відбувалося за програмою Міністерства освіти Другої Речі Посполитої і підлягало контролю з боку державного педагогічного керівництва.

Також відомо, що в Сарнах у міжвоєнний період діяли приватно-механічна школа, в якій здобували знання 122 учні, та приватна краєвецька (130 учнів). Вони розміщувалися в окремих будинках, відповідно збудованих для навчання. До професійних закладів приймали хлопців і дівчат на підставі свідоцтва про отримання початкової семіричної освіти. Навчання в них зазвичай тривало 3 роки, а вивчали як загальноосвітні, так і фахові дисципліни польської мовою.

Усього наприкінці міжвоєнного двадцятиліття на утриманні Польської Матиці Шкільної на Волині перебували 84 навчальні заклади, в яких вчився 3801 учень.

**Вікторія ДАШКО,
зберігач фондів
Сарненського
історико-етнографічного
музею.**

Список використаної літератури:

1. Kozyra W. Ziemia Wołyńska w okresie funkcjonowania administracji Zarządu cywilnego ziem wschodnich i Zarządu cywilnego ziem Wołynia i Frontu Podolskiego (1919-1921). Instytut Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, s. 184.
2. Polska Macierz Szkolna na Wołyniu. Wydawnictwo Wołyjskiego Zarządu Wojewódzkiego Polskiej Macierzy Szkolnej. Rywno. 1938.
3. Janislawski R. Polska Macierz Szkolna na Wołyniu, 1939. Історична Волинь.
4. Крамар Ю.В. Шкільна освіта на Волині в міжвоєнний період (1921-1939 рр.) // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія Історичні науки, № 10, 2011. – Луцьк, 2011. – С. 72-78.
5. Крамар Ю.В. Національно-культурна та релігійна політика урядів Польщі на Волині (1921-1939 рр.). Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук, Луцьк.

